

ES FILATS (*Teatre*)

ACTE UNIC

En un poble de Mallorca, gent senzilla, temps passat.

Personatges:

TOFOL, home caçador d'aucells.
MESTRE PEP, fuster d'es poble.
GORI, veïnat que li falta una aigua.
JOANAINA, dona d'En Tòfol.
MARIA,
FRANCINA, veinades.
BET,

*(En escena hi haurà Na Joanaina, mestressa de sa casa, feinejant per sa cuina d'una casa de poble; com se sap, sa gent hi feia sa vida; tota s'obreta està ambientada amb so mateix decorat. A s'esce-
na només hi haurà una porta en es fons per donar entrada an ets actors i una altra a un costat; tots aniran vestits de pagesos, s'ha de crear un clima de senzillesa).*

Joanaina.—Regotes! , aquest home meu! , darrera sa caçada anau a saber a quina hora vendrà. *(Feinejant d'un lloc a s'altre)*. Li lleven es caçar i no queda res, ja és que sempre me du una bona col·lecció d'aucells, perquè si no hi ha per posar-lo blau. *(Sortint damunt es portal per veure si ve)*. Ala! , s'aguiat a punt i ell... ja ho aclarirem! *(alçant es braços)*. Jesús d'homes pipiuers! , n'hi hauria d'haver tants...

Tòfol.—Ave Maria Puríssima! *(Des des portal traient-se es capell. Anirà carregat amb sos filats i un enfillall d'aucells. Passa i adesa tot quant du)*.

Joanaina.—Concebuda! I que n'he passada de pena, ai! , quan fas tard tenc com un tremolor pertot arreu.

Tòfol.—No serà tant! *(Sense dar-li importància)*.

Joanaina.—No serà tant? , i que et penses que jo som de guix! , tant i tant que t'estim! ; no m'estimes tant tu.

Tòfol.—Noooo... *(En veu baixa)*.

Joanaina.—*(Preparant taula, sense haver-se temut de sa resposta d'es seu home)*. Sé cert que ets s'home més estimat d'aquest poble, no n'hi ha cap que estigui tan ben cuidat com tu, cap que sa seva dona perdi es cap, com jo per tu; cap... que es dia que se muiri sa seva viuda el plori tant como jo et ploraré a tu.

Tòfol.—Que ja me mates?

Joanaina.—Ai! , què dius! , això si que no ho desig, només ho he dit perquè, en aquest poble, n'hi ha de dones viudes! Però totes juntes no han plorat tant com lo que jo et ploraria. Ai! , homonet meu! *(Feinejant, ell fa capades)*.

Tòfol.—Ja ho val!

Joanaina.—Mai no et pensaries per què guard, tan gelosament, es llençol de fil de sa padrina? . *(Pausa)*. Idò perquè sigui sa teva mortalla. Cap no n'hi haurà hagut a la vila que se n'hagi anat tan mudat! .

Tòfol.—M'estim més no anar-me'n.

Joanaina.—No et queixis; que ni hauria que pagarien. *(Pausa)*. I t'estim, t'estim, t'estim! ; tot ho faria per tu! .

Tòfol.—*(Mímicament gest d'apurat)*.

Joanaina.—Mentre acabes d'adesar es filats, jo m'en vaig a cercar aigua fresca que no en tenim per beure, després podrem dinar. *(Això ho dirà agafant sa gerra i sortint de sa casa)*.

Tòfol.—*(Retira es filats a un racó mentre va dient)*: Jo ho he de veure si m'estima tant, ja n'estic cansat de sentir-li es mateix rosari! ; això que jo me n'anàs es més mudat? , ca! , no m'ho crec, i ella enganaria qualsevol que l'escoltàs, remil punyemes! . Es llençol de drap? , ho trobaria gros que el me posàs. *(Pausa)*. I ben pensat jo ara n'hi podria fer una si m'ajec assuquí mateix, estirat, ben estirat, ella se pensarà que som mort, llavors veurem com m'amortalla. No i aquesta li he de fer! . Ara mateix. *(S'estira enterra ben allargat, va alçant es cap per veure si ella ve, sent cantussejar i diu)*: Ara és ella! .

(Na Joanaina se'n va cap dret cap an es gerrer, deixa sa gerra, mira entorn seu com estranyada i afina s'home en terra, ben enravenat, se li acosta, fresca com una rosa, a poc a poc, i fa així):

Joanaina.—I ara que t'ha pegat per dormir sa sessa de s'ase? . *(Pausa)*. O no m'entens? . *(L'estameneja)*. I no respon! . Tendria barra d'esser mort, aquesta me faltaria. Mem l'escoltaré que diuen que per aquí *(s'assenyala es cor ella mateixa)*, toca sentir-se un renouet; *(l'escoltà)* res sent. Mort ben mort, me pens que és. Sobretot, jo no tenc temps per perdre, es dinar és cuit i jo tenc talent, no ho he de fer pagar a sa panxa, ja el ploraré després quan estigui tipa.

(S'asseu vora sa taula i menja un plat; de tant en tant el mira i anirà dient les següents frases mentre dina):

Joanaina.—No, i no se mou. Aquesta si que m'és blava. Ben mort és ell. Jesús d'homes, ara mirau quina embafada. Ja hauria pogut esperar passat festes! . Sobretot! .

(Acabat es plat ja no pot menjar pus).

Aquesta obreta va dirigida an ets al·lots de ses nostres escoles, amb sa finalitat que tenguin material per fer teatre que tant els hi agrada. "Es Filats" no és més que una de tantes rondalles recollides p'En Jordi d'es Racó, adaptada lliurement per esser representada.

Joanaina.—Ala! , per avui ja n'hi ha prou. No puc estar amb aquesta endemesa aquí davant. (*Assenyalant En Tòfol*). No, i si no faig gros ses veïnades ja tendran què dir. (*Arregla ses coses. Se mira s'home i fa gest amb sa cara que no som res, però gens afligida. Se'n va a s'escudeller i se tira aigua per sa cara, llavors se posa a cridar i a llamentarse damunt es portal; aquí es director i ets actors han de trobar ses exclamacions que trobin més adients*):

Joanaina.—Ai, Déu meu! , veniu a mi! . Ai! , quin denou! , aquest homonet meu! , mirau quin disgust! , és mort! , ben mort! . Veniu, vos dic! , ajuda; que faré un tro! .
(*Compareix Na Maria tota atrafegada*).

Maria.—(*Entrant a sa casa*). Que hi ha res de nou? .

Joanaina.—Més de lo que hi ha ja no hi pot haver, que no el veus? .

Maria.—Ai, quin trastorn!

Joanaina.—Què trobes? Ara som jo que en moriré d'es disgust.

Maria.—Ves amb compte, que trob que ja mos basta amb un.

Joanaina.—Ai! , dic, som sa dona més desgraciada del món.

(*Entra En Gori, li mancarà una aigua, parlarà un poc malament*).

Gori.—Mestressa, i què vos passa.

Joanaina.—En Tòfol, que ja no xerrarà pus! .

(*En Gori el se mira*).

Gori.—Voleu que vagi pes poble a escampar sa nova? .

Joanaina.—Ves-hi més que de pressa! , i digués que no hi ha viuda com jo.

(*En Gori surt tot satisfet de poder donar una notícia. Mentre sa veïnada estamenajarà En Tòfol, però ell no farà senya de res*).

Joanaina.—No importa l'estamenegis perquè és ben mort, jo t'ho dic per desgràcia meva.

(*Entren atropellades Na Francina i Na Bèt, a elles des d'ara se'ls ajuntarà Na Maria, totes tres aniran juntes com un ramell*).

(*Na Francina i Na Bet xerraran as mateix temps, encara que diguin coses diferents*).

Francina.—Aquesta sí que no la mos esperàvem.

Bet.—Ho hem sabut pes tocat de can Corretja i de pressa hem vengut a assistir-vos.

Joanaina.—No sé què em passa, mai de mai no havia tengut un denou com aquest! , per paga l'estimava tant... ai! (*Fa com que acubar-se; l'asseuen a una cadira i la venten*).

Francina.—Mirau quina feta, un home tan honrat.

Bet.—(*S'acosta a En Tòfol i li agafa una mà*). I és ben mort, fred, ben fred.

Francina.—(*Fa lo mateix*). Atxísss! ! ! ... Tan fred que sols tocar-lo me constipa.

Bet.—Li ha fet fer un uís.

Joanaina.—No estic per coverbos, i si heu vengut a ajudar-me, donau-me una mà. (*Pausa, llavors amb to apurat*). Encara he d'escurar! .

Bet.—Ja escurarem noltros.

Joanaina.—Això sí que no ho consentiré.

Francina.—No en mancaria d'altra...

(*De cop torna entrar en Gori*).

Gori.—(*Molt animat*). He avisat tot es poble; es capellà ara dorm sa sesta i sa criada m'ha dit que com que tanmateix ja és mort (*Assenyalant En Tòfol*), vendrà més tard.

Joanaina.—Ai Déu meu! .

Bet.—Joanaina, sa millor cosa que podem fer és perparar tot quant sigui necessari; que no tro-

FOTOGRAFIA: RAMON DIAZ

bes que podem enviar En Gori a cas fuster que li vengui a prendre mides per a sa caixa?

Joanaina.—Ai! , sa caixa! .

Francina.—Fieta meva, i si no com el se n'han de dur?

Joanaina.—Ai! , el se n'han de dur?

Bet.—I si no, què en vols fer! .

Maria.—No, si ella ho diu de tan impressionada que està.

Joanaina.—Sí, sí, que vagin a avisar-lo... (*Fent senya a En Gori*).

(*En Gori surt d'escena tot satisfet per donar s'avís*).

Maria.—Vols que preparem per vestir-lo?

Joanaina.—Ai! , sí.

Francina.—I de què l'hem de vestir?

Joanaina.—Ha d'anar amortallat. (*Pausa*). A sa caixaera des llençols n'hi ha un de cru, era de sa padrina, Déu sap què val! . Jo per a ell lo bo i millor que tenga. Anau, anau, el trobareu; sé ben cert que és allà.

(*Totes tres juntes i xerrussant fan mutis per un costat*).

Joanaina.—Entre ses veïnades i es mort, avui serà gros, no em deixaran viure. (*Pausa*). Res, me tiraré un poc més d'aigua i així me bravejaran.

(*Després d'haver anat an es gerrer i tirar-se aigua per sa cara, tornarà envestir cridant i giscant, tot d'una tornaran comparèixer ses tres veïnades i l'enrevoltaran, ella torna estar asseguda, mentre li mostren es llençol cru, en veure-lo, pausadament l'examina tota seria, i, tocant-lo amb sos dits, diu*):

Joanaina.—Ben pensat no hi ha per què, un llençol que ni tan sols s'ha estrenat se prodesqui dins una fossa. Jo trob que això és com una tudadissa. Que no ho trobau, al·lotes?

(*Elles se miren sorpreses unes a les altres*).

Maria.—I per què no l'amortallas amb so que estrenàreu quan vos casàreu?

Joanaina.—Bona idea has tenguda, anau-hi i el trobareu, també és de fil, però més blanquinós.

(*Totes tres surten juntes cap an es mateix portal que se suposa dona a una cambra de sa casa, això sí, sempre fent xerrameca com tres bones bugaderes*).

Joanaina.—Ca! , i aquest llençol es capaç de valer una partida de duros, i ara de mortalla? , ca barret! ; no, a ca nostra no vull aquest dispendi. I, ala! , ell fred, aquí enmig, tan tranquil, i ses molèsties per ets altres.

Mestre Pep.—(*Es fuster en entrar sent ses darreres paraules de Na Joanaina, però no les entén, així mateix li diu*):

Mestre Pep.—Què deieu res mestressa?

Joanaina.—Ca, no, parlava amb ell, encara me pens que es viu! (*Plora*).

Mestre Pep.—Ja ho val!

(*Compareixen, altra vegada, ses tres veïnades amb un llençol més blanc*).

Ses tres a cor.—Què és aquest?

Joanaina.—Aquest és! . (*El torna tocar amb sos caps des dits i tota seria diu*):. Es llençol de nuviances, i jo que el guardava com a penyorra d'aquell dia (*plora, altra vegada*). Si jo obr sa caixa i no el veig me moriré d'es disgust. No poder tenir més aquest llençol que ma mare me va fer fer. (*Pausa. Canvia de to i dirà*): Sabeu què, al·lotes, anau i n'hi haurà qualcun altre de bo, però que no me recordarà un dia tan assenyalat. Triau-ne un altre, es que vulgueu.

(*Entra En Gori*).

(*Elles se'n tornen com a queixoses i apurades de tant d'anar i venir*).

Mestre Pep.—(*Que haurà mirat aquesta escena, dirà*): Si vos pareix li prendré mides.

Joanaina.—Ai! , sí! , mides! .

Gori.—Jo l'ajudaré.

Mestre Pep.—No m'has d'enredar, Gori, no te posis per davant.

Joanaina.—Ai! , Goriet, vine devora jo.

(*Es fuster pren mides des cos de Mestre Tòfol per as baül, Na Joanaina el se mira de fit a fit, s'aixeca i se li acosta, li diu com a misteriosa*):

Joanaina.—Escoltau Mestre Pep, i si l'arrufàssem, sa caixa no hauria de ser tan grossa.

(*Es fuster fa gest d'apurat, se grata es cap i diu*):

Mestre Pep.—Se pot provar, però... tocau-lo vós.

Joanaina.—Bé jo ho faré. (*Agafa es mort per ses cames i intenta doblegar-les, davant unsquants d'esforços desisteix*). I sabeu que hi ha quedat d'enravenat, pareix una rebassa! ; mem si tu m'ajudes (*Adreçant-se a En Gori*).

Gori.—Nooo!, a mi em fan por, es morts.

Joanaina.—Vaja quin altre! . Bé, idó, sabeu què, el posarem de cairrell.

(*Compareixen ses tres veïnades i fent gests mímics se miren sa feta*).

Mestre Pep.—Mestressa, tot quan guanyerem per aquí (*Assenyalant s'amplada*), ho perdrem per aquí deçà (*Assenyalant s'alçada*).

Joanaina.—(*Queixosa*). Teniu raó... res, feis-ho com sempre; (*Pausa*) però d'una fusta senzilleta... no vull que puguen dir que ara braveig de baüls! .

Mestre Pep.—No passeu pena, Mestressa; el vos faré de figuera! .

Ses tres veïnades a coro.—I que te pareix aquest. (*Ho diran com a repelenques. Ella els fa estendre el llençol, el se mira i després diu*):

Joanaina.—Jo crec que si mirau bé, en trobareu qualcun altre de més aldà. Perquè, aquest, encara pot fer un bon servei.

Francina.—Jo trob Joanaina, que li escatimes molt, an aquest pobre home.

Joanaina.—Ai! , que ets d'atrevida ficta! . A mi per a ell, tot me pareix poc, però una ha de pensar amb so cap; no ho trobau, al·lotes? .
(Elles se miren sense dir res).

Maria.—Lo que te ben assegurat és que tots es qui ha són ben germans d'aquest.

Joanaina.—Encara m'hi fareu anar a mi! .

Ses tres a coro.—(Malhumorades). No fieta ja hi tornarem, però... sobretot! . (Surten fent, encara, més comentaris que ses altres vegades).

(Mestre Pep, mentrestant, haurà pres ses mides).

Mestre Pep.—Joanaina, jo me n'aniré a sa fusteria per dur es taulons i els clavaré aquí mateix, així ses posts me faran més bon tragar. Amb un viatge duré es de sa caixa i amb un altre es de sa tapadora.

Joanaina.—Ai! , sa tapadora! .

Gori.—Jo vos acompanyaré.

(Surten es fuster i En Gori). (Compareixen ses tres veïnades).

Maria.—N'hem trobat un que no mos atrevim a mostrar-lo.

(Duran es llençol com amagat).

Bet.—Té tants de forats que fins i tot podràs triar per quin li hem d'aficar es apc.

Joanaina.—Mem.

(L'estenen, ha d'esser un llençol apadassat i ple de forats; ella el se mira i davant l'espant de totes diu):

Joanaina.—Sabeu què vos dic, que aquest encara és bo per fer-ne padassos, que a una casa sempre n'han de menester.

(Ses tres veïnades, alhora, diran:).

Bet.—Cap com aquesta! .

Francina.—Remil camises! .

Maria.—Sagrades món! .

Joanaina.—Això vos ve de nou?, ja se veu que no sabeu fer es comptes perquè una casa vagi així com toca.

Francina.—No tens vergonya, tant de fer s'esteri, cridant i plorant, i ara li planys un miserable llençol.

Joanaina.—I ara a què ve tot això?, jo som senyora de ca meua i faig allò que vull. Si hi ha un home estimat dins la vila és es meu, però, fictes, he d'estoviar, no puc amortallar-lo amb aquests llençols, que són de profit per a mi.

Maria.—Idò de què el vols vestir?

Bet.—Vest-lo de Sant Josep! .

Joanaina.—Ca! no! , sa vara, sa corona, sa túnica..., no, no.

Bet.—Idò què li entimaràs?

(Pausa).

Joanaina.—He pensat que ell ja no caçarà pus, i tant com li agradava! , idò, per què no li posam es filats?

Ses tres veïnades a coro.—Amortallar-lo amb sos filats! ! !

Joanaina.—I sí, mem, sé cert que ell n'estaria ben content i satisfet.

Bet.—Sobretot, tu comandes.

Maria.—(Mirant on els hacia deixat En Tòfol). Aquí són! .

Francina.—Me pareix, (dirigint-se a Na Joanaina), que te xerraran més d'allò que fas comptes.
(Entren es fuster i En Gori amb unes posts).

Mestre Pep.—Ja tornam a esser aquí.

Gori.—(Mirant-se es mort). No s'ha mogut.

Mestre Pep.—Ni se mourà.

Joanaina.—Per desgràcia meua! . (Plorinya).

(Es fuster comença a picar i a arreglar ses posts. Ses veïnades agafen es filats).

Bet.—Ala, aquí els tens.

Joanaina.—Mem idò...

Maria.—Ara veurem com els hi engirgolaràs.

Joanaina.—Ves si voltros no tendreu gràcia per compondre-los-hi.

Ses tres a coro.—Mai hem amortallat nignú amb uns filats.

Joanaina.—(Tota rebent). Jesús fietes, que sou de travades. Deixau-me fer a mi i veureu.

(Agafa es filats i els esten sobre en Tòfol, el compon, i llavors quan el té un poc arreglat els diu):

Joanaina.—Què, què vos pareix?

(Tots miren es mort allà enmig, fent cares de desgrat; En Tòfol de cop s'incorpora i diu):

Tòfol.—Te ben assegurat Joanaina, que me n'hi vaig ben enllestit! .

(Tots queden morts de por, Na Joanaina pega gisco i queda asseguda enterra; En Tòfol se li acosta l'agafa per un braç i li diu):

Tòfol.—Ara t'hauria de pegar una pallisa que t'hauria d'estormiar, però me pens que més me val deixar-te anar i així des d'avui te tendré segura. Som ben viu, no som mort, però almanco aquesta comèdia ha servit perquè vegis, Joanaina, que tothom se'n riu d'ets avars; i per a voltros, estimat public, per divertir-vos.

SE FA FOSC

Guillem Cabrer
Setembre 80